

GNU slutrapport: Grænseoverskridende samarbejder i fagene historie og samfundsfag

Af: Rene B Christiansen, koordinator historie og samfundsfag, University College Sjælland (dk)

Denne afrapportering retter sig mod formidlingen af de aktiviteter, der har fundet sted inden for fagene historie og samfundsfag i GNU-projektet (Grænseoverskridende Nordisk Undervisning). Dels indeholder teksten en oversigt over aktiviteter i fagene, dels fortæller den om udvikling på tre niveauer, som projektet har gjort mulige:

Elever – erfaringer med anderledes og nye læreprocesser og fagligt indhold på nye vilkår

Lærere – udvikling af fagdidaktik og faglige perspektiver

Forskere – udvikling af forpligtende arbejds- og skrivefællesskaber og etableringen af forskningsnetværk

Rapporten bryder derfor med en tænkning, der peger på grænseoverskridende undervisning, som noget, der alene kommer elever til gode i form af anderledes undervisning og nye læreprocesser. Undervejs har alle tre medvirkende 'grupper' – elever, lærere og forskere – hvoraf de to sidstnævnte har arbejdet meget tæt sammen undervejs i projektet, lært en masse og udviklet egne fagligheder. GNU er derfor både et projekt, der har arbejdet med læring og med didaktik men også med udviklingen af nye forskningsfællesskaber og netværk.

Et oplagt valg for grænseoverskridende undervisning – norden i tid og rum

Der er helt oplagte grunde til at arbejde med fagene historie og samfundsfag i et nordisk perspektiv. Arbejdet med disse fag har igennem hele projektet været tænkt tekstmært i forhold til de faglige bestemmelser for fagene i de tre lande, Danmark/Norge/Sverige. Det har betydet at arbejdet i GNU med disse fag har skullet "styrke elevernes viden om og forståelse af historiske sammenhænge og øve dem i at bruge denne forståelse i deres hverdags- og samfundsliv" og at eleverne derfor har arbejdet med "viktige udviklingstrekk i [norsk] historie på 1800-talet og første halvdel av 1900-talet" som har skullet føre til at eleverne ender med at blive "medveten om att historiskt givna samhälls- och kulturformer är tidsbundna och att varje tids människor skall bedömas utifrån sin tids villkor". Det var denne sammenskrivning af de tre landes bekendtgørelser, som vi oprindeligt lagde som basis for arbejdet med historie og samfundsfag i et grænseoverskridende perspektiv.

Konkret har det betydet at de medvirkende lærere i grundskolen har opøvet kompetencer i at *angribe* (Rasmussen 2004) læseplaner på nye måder; det grænseoverskridende fagdidaktiske samarbejde mellem lærerne har blandt andet bestået i at læse og diskutere de respektive landes læseplaner og via denne viden konstruere faglige forløb, der udfordrede og tilgodeså de tre landes faglige bestemmelser. Dette har ført til at lærerne har kunnet føre spændende fagdidaktiske diskussion om forståelser af fagene og forskellene landene imellem. Disse indsigter, som ikke findes i de enkelte landes bekendtgørelser har ført til, det vi i projektet benævner en *fagdidaktisk merværdi*. En merværdi, som kun ville kunne opnås via et forpligtende arbejdsfællesskab på tværs af landene.

Om deltagerne og undervisningen i historie og samfundsfag i gnu-projektet

Fagene historie og samfundsfag har dannet rammen for de praksisfællesskaber, som projektet har genereret. Der har været en relativ lille udskiftning i personkredsen, der i projektperioden har udgjort:

Dag-Frode Gulsrud, Rødskog Skolen, Norge

Per Skovsgaard, Absalons Skole, Danmark (også som konsulent)

Kaare Rønhede, Absalons Skole, Danmark (også som konsulent)

Lone Windfeld, Absalons Skole, Danmark

Sofia Knüppel, Glasbergsskolan, Sverige (også konsulent)

Rakel Cedersjö, Glasbergsskolan, Sverige (også konsulent)

Erik Ingebrigtsen, Glasbergsskolan, Sverige

Peter Vibov, Absalons Skole, Danmark

Anna Sjöstrand, Kaperesskolan, Sverige

Martin Groth, Sct. Jørgens Skole, Danmark

Niels-Erik Borges, Lærerruddannelsen Campus Roskilde, University College Sjælland, Danmark

Anne-Mette Nortvig, Forskning og Innovation, University College Sjælland, Danmark

Asgjerd Vea Karlsen, Høgskolen i (Buskerud og) Vestfold, Norge

Stig Bjørshol, Høgskolen i (Buskerud og) Vestfold, Norge

Maria Spante, Högskolan Väst, Sverige

Kurt Wicke, Högskolan Väst, Sverige

Rene B Christiansen, Forskning og Innovation, University College Sjælland, Danmark (koordinator).

De involverede klasser har været 4., 5., 6. 7., og 8. klasse. Eleverne har – på linje med de andre fagområder i gnu – været organiseret i såkaldte gnu-klassematch. Et klassematch består af 3 klasser og ca. 50-60 elever. Et klassematch har været en nordisk enhed, en nordisk klasse, hvor der har været lagt vægt på at elever og lærere talte deres egne modersmål. Et klassematch har ikke måttet tale engelsk. Det har også været tilfældet i historie og samfundsfag, hvor sproget har været nordisk. Det har ikke været en ubetinget succes, men dette princip har været fastholdt hele vejen gennem projektet. Også det har udfordret lærerne unødigt meget, men det er faktisk lykkedes at danne klassematch med tre lande – med undtagelse af tre tilfælde, hvor det kun var tale om NO/SE klassematch, DK/NO klassematch samt SE/DK klassematch.

Progression og arbejdsformer i historie og samfundsfag i et grænseoverskridende perspektiv

Som det fremgik af delene om historie og samfundsfag i *kortlægningsrapporten* fra sommer 2012 blev begrebet progression centralt i forhold til det grænseoverskridende arbejde. Det hang blandt andet sammen med overvejelser over elevernes sproglige kompetencer, om erfaringerne med elevarbejde på nettet og også lærernes erfaringer med dette. Den første del af projektet startede derfor med asynkrone møder og produktioner (blog og video) for at vænne eleverne – og give alle projektdeltagerne erfaringer – til synkrone undervisningsforløb.

”Idealet” med gnu-undervisningen i historie og samfundsfag har været synkrone, online møder mellem elever og lærere.

I projektet har der som overblik fundet følgende arbejdsformer sted:

- *Nationale, asynkrone arbejder i klassen med et fælles valgt indhold, hvor arbejde sener er blevet præsenteret i asynkron form for eleverne fra de andre lande, som har kommenteret og givet kritik og sparring*

- *Nationale, asynkrone arbejder i klassen med et fælles valgt, hvor elevgrupper senere er mødtes med elever fra de andre to lande i online, synkrone møder hvor det fælles udgangspunkt, tre digitale produkter, har været forhandlet til et fælles produkt, der har været vist for de andre klasser.*
- *Undervisere har undervist i andre de to andre landes klasser over nettet*
- *Lærere har mødtes 2 gange f2f og arbejdet med fælles planlægning og evaluering af forløb på synkrone, online møder – nogle gange med deltagelse af forskere, andre gange i et fagteam.*
- *Lærere og forskere har sammen udviklet forløb og forskerne har sparret undervejs.*
- *Forskere har dannet tværnationale skrivegrupper og produceret tekster i synkrone, online værktøjer, hvor tekstproduktionen alene har dannet rammen om forskermøderne og der har ikke været fysiske møder (denne aktivitet har været understøttet af mails og online-møder).*

De tre kommende afsnit vil uddybe arbejdet i historie og samfundsfag på tre niveauer; eleverne, lærerne og forskerne.

Grænseoverskridende arbejde i historie og samfundsfag: eleverne

Lærerne har været optaget af at eleverne skulle mødes synkront, on-line. Men hvordan mødet skal finde sted, er ikke nogen entydig eller ukompliceret øvelse. En af de metoder, som har været afprøvet flere gange – og med gode resultater er introduktionsfilm, som flere klasser har arbejdet med. Eleverne producerer alene eller i grupper videoer om dem selv – og i nogle tilfælde også med et fagligt indhold inkluderet. Dette asynkrone møde har dannet udgangspunktet for det 'fysiske' møde online.

En lærer formulerer merværdien ved et grænseoverskridende arbejde (samfundsfag) på denne måde:

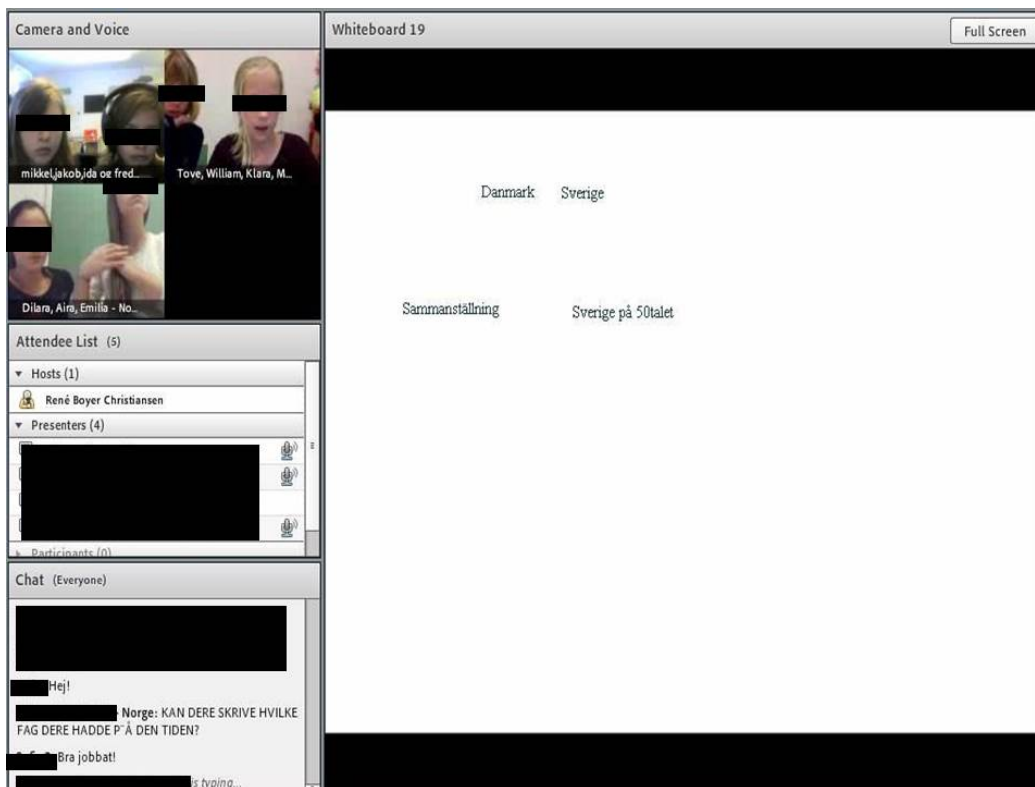
- *Nyfikenheten på andra ungdomar kan öka motivationen för lärandet. Arbetet blir ett sätt att mötas.*
- *Fördjupade kunskaper om olika arbetsmetoder och hur man kan använda it för att söka och sammanställa fakta.*
- *Genom att jämföra sitt eget lands samhällsstruktur med andra länders kan det bli tydligare hur det egna landet har byggt upp sitt system och varför det ser ut som det gör hos oss.*

Her lægges vægt på mødet som et fagligt møde, men med en underliggende motivation også begrundet i nysgerrighed og i ungdomslivet. Fagligt lægges vægt på at arbejdet med digitale teknologier i forhold til informationssøgning og kritik er væsentlige discipliner i samfundsfag. Til sidt betones det komparative perspektiv: *man bliver klogere på de andre ved at perspektivere fra sit eget – og i samme forløb lærer man også noget nyt om sig selv og sin nære omverden.*

De sidste to linjer i lærerens merværdi-overvejelser summer på mange måder GNU ganske fint op: de komparative perspektiver på 'dem og os' indeholder muligheder for at blive klogere – på nye måder ' på begge lejret. Det faglige indhold i forløbet drejede sig her om lokalpolitik.

De særlige gnu-øjeblikke har været tydeligt, så når elever mødtes synkront og diskuterede et fagligt område eller forhandlede om konstruktionen af en digital præsentation. I et undervisningsforløb om 'barnet i det 20. århundrede" (historie) hvor der var fokus på børns fritid, skole og arbejde op gennem århundrede i de tre lande, diskuterede tre elevgrupper forskelle og ligheder med udviklingen af skolen i de tre lande. Generelt har vi set stor motivation hos eleverne, når de mødtes synkront, on-line (og når lærere og forskere har spurgt eleverne, var de mere optaget af det synkrone møde end af asynkront arbejde der omgav de synkrone møder) var der også stor vilje til at udforske programmet muligheder – der desværre var begrænsede da den platform, som har været valgt til projektet – Adobe Connect – ikke har kunnet give administrationsrettigheder til eleverne (eller til læreren), så de har ikke haft tilgang til alle platformens muligheder. Her er en gruppe, der har arbejdet med 'whiteboard' funktionen, som er et

samskrivningsværktøj. De har samtidig med kamera og tale også benyttet chatfunktionen til at stille spørgsmål og besvare. I eksemplet her har eleverne forud skullet sætte sig ind i det respektive lands skolestrukturer og fagudbud omkring 1950. Undervejs foregår arbejdet som 'faglige indspark' til et fælles produkt om skolen i norden omkring 1950. Et snapshot af arbejdet tager sig således ud:

Grænseoverskridende arbejde i historie og samfundsfag: lærerne

Samfundsfag og historie er – på trods af nogle (i denne sammenhæng dog mindre) forskelle landende imellem – såkaldte små fag. Timetallet er ikke stort. Det har projektpraktisk betydet at det har været vanskeligt for lærerne at finde tid til at mødes – for fagene fyldte procentuelt ikke meget på en uge. I kortlægningsrapporten fra 2012 pegede vi på nødvendigheden af 'fælles timer' i en grænseoverskridende lærergruppe – eksempelvis en time hver tirsdag klokken 11 – hvor der kunne arbejdes med projektet, hvis det var hensigtsmæssigt. Denne anbefaling tåler en gentagelse; hvis en institution ønsker at lærere skal arbejde grænseoverskridende, er det nødvendigt at der skabes rum hertil. Lærerne fra historie og samfundsfag udviklede meget kreative kompetencer i forhold til at flytte anden undervisning, møder mv, således at der kunne skabes disse rum, men overordnet betragtet har der været brugt alt for meget tid og for mange kræfter her. Ressourcer som kunne være brugt til at mødes, planlægge og udvikle didaktik.

Lærersamarbejdet på tværs af grænserne har fra et forskningsperspektiv været vældig interessant at deltage i. Der er flere perspektiver, der kan fremdrages på både et fagligt og et mere alment plan, der kan tjene til inspiration:

- *Grænseoverskridende didaktisk udvikling kan give et fagligt 'boost' til de små fag i skolens fagrække (ikke kun historie og samfundsfag) idet mulighederne for at etablere et reelt fagligt miljø optimeres. Solide, faglige miljøer er en fundamental forudsætning for udviklingen af fagdidaktik og her er de*

små fag anderledes stillet end fag med højere timetal og flere undervisere knyttet til (se Christiansen & Gynther 2011).

- Lærerne har skullet se deres fag på nye måder – og se det ind i en ny, fælles sammenhæng. Dette arbejde er foretaget under hensyntagen til at det faglige niveau og de enkelte landes bestemmelser er fulgt nøje. Det er en god fagdidaktisk øvelse og gør lærere skarpere på fagene bestemmelser fordi de hele tiden skal udfordres og perspektiveres i forhold til andre forståelser.
- Lærerne får samtidig erfaringer med synkron, online planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisningsforløb. Kompetencer de kan bruge i deres lærerliv generelt og kan inspirere kolleger med.

I projektet har vi arbejdet med begrebet ”a gnu moment”, et øjeblik hvor projektets intentioner var særligt tydeligt. Det kunne være når elever fra tre lande var ivrigt i gang med at diskutere fagligt indhold og forhandle om konstruktionen af en digital produktion, som vi så ovenfor, men i lærer/forskergruppen oplevede vi også gnu-øjeblikke i vores synkrone, online møder mellem forskere og lærere:

The screenshot shows a meeting interface with the following content:

- File Share:**

Name	Size
MATCHKLASSER samfundsfag og historie 2013- skabelon til undervisningsforløb.docx	186 KB
Raket och hSofia bidrag - staffen måske.pdf	489 KB
- Chat (Everyone):**

The chat history has been cleared
guest: Raket och Sofia är här
guest: ja
- Actions / Minutes:**

LÆRERMØDE 22/05 klokken 13-14 (præcis - der er nogle der skal gå kl 14 straight!) Vi når ganske givet IKKE dagsordenen og resten danner så basis for næste AC-møde, tænker jeg!

Dagorden:

 - 1: Stafet? Raket og Sofia har skrevet et bidrag med gode billeder i - skal vi ikke bruge det? (se vedhæftede fil i 'file share')
Deadline er faktisk: nu!
 - 2: Status på undervisningsforløbet i efteråret 12 (erfaringsrunde Raket(Sofia), Dag Frode, Kåre)
- Attendee List:**
 - Hosts (2): Niels Erik Borges, René Boyer Christiansen
 - Presenters (6): Anne-Mette Norvig, Asgjerd, Dag-Frode, guest, Kurt, Kåre
 - Participants (0):

Ovenstående eksempel viser et fællesmøde, hvor både lærere og forskere fra alle tre lande deltager sammen i planlægningen af et forløb i historie samt evalueringen af tidligere undervisning og på dette møde var også et punkt om en leverance i projektet, som skulle afklares og opgaver skulle fordeles. Vi benyttede de samme strategier for at understøtte forståelse, som eleverne gjorde; kamera for at se hinanden samt tale og skrift og chat. Efterfølgende har vi kopieret chat og tekstproduktion undervejs, som så er gemt som et referat til deltagerne (fast procedure). Enkelte møder blev også optaget, men det var primært, når nogle ikke kunne deltage. Oftest udgjorde diskussionerne og den efterfølgende tekstproduktion som vi gemte, et solidt fundament for at komme videre.

Tænketeknologier i samfundsfag og historie: forskerne

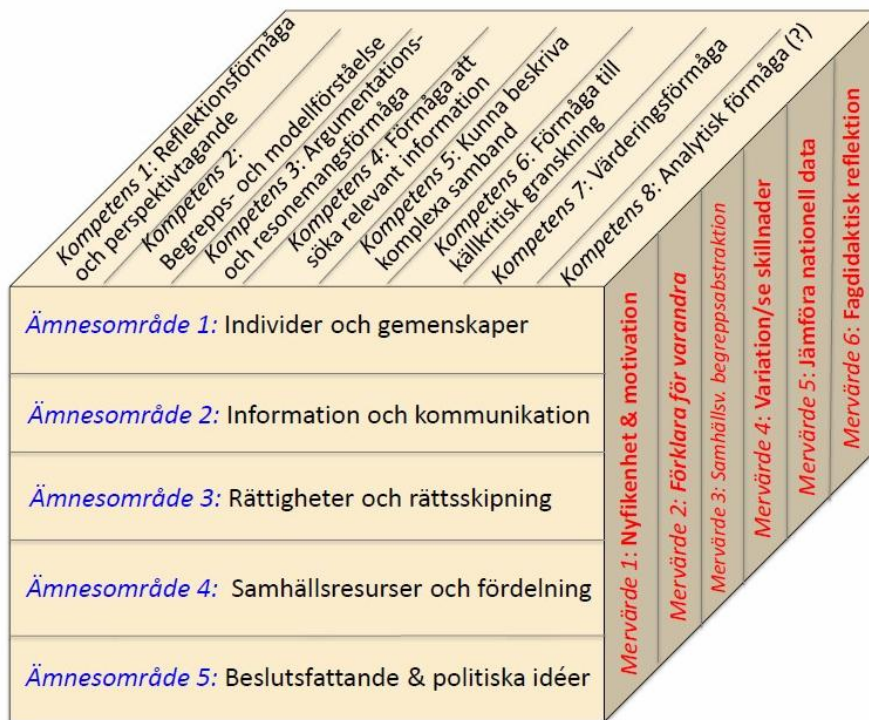
Professionsforskerne i historie og samfundsfag har også – som det fremgår af produktoversigten til sidst i denne rapport – etableret et forpligtende fællesskab. Gruppen har undervejs haft en dobbelt-rolle både som fascilitatorer og sparringsgruppe samt en mere traditionel forskningsrolle (indsamling af empiri, oplæg og in process-papers på konferencer nationalt og internationalt, forskningsartikler mv.). Der er produceret en række artikler med udgangspunkt i online, synkrone undervisningsforløb fra projektet, men til denne rapport vil jeg også fremhæve et arbejde med et grænseoverskridende curriculum i samfundsfag: Den samfundsfaglige GNUbiske kube.

Modellerne vi præsenterer nedenfor er et didaktisk værktøj for historie- og samfundsfagslærere. Modellen tager afsæt i en tænkning, der er formuleret hos Pareto et al. (2013) og oprindeligt udviklet – også i forbindelse med GNU-projektet – til faget matematik. Vi fandt imidlertid dette arbejde så interessant, at vi tog handsken op og på et online seminar arbejde med at fremstille en lignende kube for samfundsfaget. Matematikfolkene har kaldt deres kube for *"en analysemodel og innovationsværktøj for grænseoverskridende Nordisk undervisning"* og har derved også signaleret at den indeholder mere almene muligheder end de, som blot kan isoleres til matematik alene. Det er tanken at en GNUbisk kube i x-fag kan benyttes til at analysere en nordisk merværdi i et givent undervisningsforløb. Samtidig er det også en planlægningsmodel og et udviklingsværktøj til brug ved konstruktionen af faglige undervisningsforløb med nordisk merværdi.

Modellen er desuden inspireret af arbejdet med tænketeknologier (Staunæs & Bjerg 2013).

Tænketeknologier er værktøjer, der kan understøtte ledelser eller medarbejdere i at *"sætte kurs, navigere og lede på og i forandring"* (ibid. 2013: 4). En tænketeknologi er forskningsbaseret, men der er ikke tale om et normativt værktøj, der foreskriver hvordan praksis skal fungere. En tænketeknologi sætter *forskningsbaseret retning* på undervisere og ledes refleksioner over handling i foranderlige kontekster.

Den svenske version har sat fokus på merværdier i grænseoverskridende arbejde i samfundsfaget samtidig med at den tager udgangspunkt i fagområderne for faget og derfra peger på en række elevkompetencer, som denne undervisning skal pege ind i. Hensigten er lærere, når de planlægger nye undervisningsforløb, kan lægge kuben ned over forløbet og få ord på, hvilke kompetencer og merværdier de kan ramme med hvilke fagområder:

Den danske version har videreudviklet på tænkningen om faglige merværdier og konstrueret en version, der sætter fokus på de mere almene kompetencer, der ligger i mind-settet om 21st century skills (OECD 2011) der er formuleret i OECD-regi, men som også i udpræget grad lægger sig i forlængelse af tænkninger om undervisning (som de kalder innovativ undervisning) konstrueret ud fra et perspektiv om faglig merværdi.

Ideen om innovativ undervisning skal ses i relation til den internationale bevægelse mod at udvikle nye tidssvarende mål for skolevirksomhed, som har fået betegnelsen 21st century skills (OECD 2011, ATCS 2010). Det 21. århundredes kompetencer, som er den danske oversættelse, er et forsøg på at forandre industrisamfundets skole i retning af en moderne skole, som er adækvat med det videns- og kommunikationssamfund børn i dag vokser op i og senere skal agere som voksne i, og at definere nogle overordnede mål for en sådan skole. Det 21. århundredes kompetencer inkluderer:

At kunne bruge it som et læringsunderstøttende redskab

Vidensopbygning (at kunne finde og tilegne sig ny viden),

Samarbejde (at kunne tage ansvar for både eget og andres arbejdet i en gruppe),

Selvregulering (at kunne motivere sig selv og gennemføre en opgave),

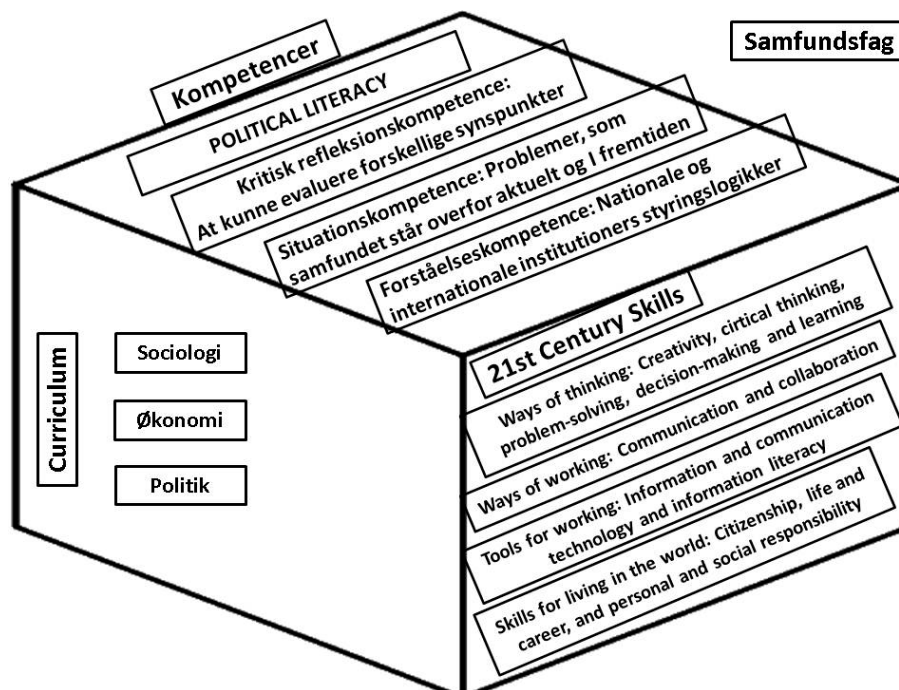
Evaluering af egen læring (selvmonitorering),

Kommunikativ kompetence,

At kunne arbejde problemorienteret, samt

Global bevidsthed

"Gnu-eleverne" i historie og samfundsfag har arbejdet med alle disse innovative/grænseoverskridende kompetencer i de undervisningsforløb, der har været konstrueret i projektet. Den danske version af en "gnubisk kube" for samfundsfaget ser således ud:

Til venstre ses de tre fagområder i samfundsfaget og til højre de kompetencer for det 21. århundrede. De særligt faglige kompetencer hæfter sig på debatten om et literacy, som jeg her vil definere som et mere fagligt dannelseselement end det mere almene, der er formuleret med det 21. århundredes kompetencer. Politisk literacy handler om at elever skal få erfaringer og oplevelser med at være politisk handlende i en politisk virkelighed. Som en del af elevers handleberedskab er den, der er bærer af et politisk literacy vidende om, hvordan samfundets institutioner fungerer og handlende og deltagende i forhold til særlige væsentlige, aktuelle samfundsforhold, lokalt, nationalt og globalt. Det er altså ideen om det politisk handlende individ i tid og rum.

I fagenes fagdidaktiske afrapportering omkring en gnu-læseplan og grænseoverskridende undervisningsforløb i historie og samfundsfag, viser vi både en historie-kube og en samfundsfagskubetil brug i grundskolen.

Afslutning

I ansøgningen til GNU-projektet i afsnittet om historie og samfundsfag skrev vi at:

De faglige mål for en grænseoverskridende, nordisk undervisning i fagene historie og samfundsfag er at eleverne

- bliver i stand til at reflektere over at historien er menneskeskabt og ikke tilfældig. At mennesket er historieskabt men samtidig historieskabende
- udvikler (kilde)kritisk sans i arbejdet med egen og andres historie og samfund (metaperspektivering)
- udvikler forståelse for at Norden har et fælles udgangspunkt, en fælles historie og en række fælles fremtidige udfordringer

Her var fokus på elevernes forøgede læringsudbytte. Undervejs i projektet har vi lærer at deltagelse i grænseoverskridende undervisning også påvirker de deltagere i den pædagogiske virksomhed som ikke er børn. Som koordinator tog jer derfor den beslutning også at fokusere bredere og pege på hvordan det grænseoverskridende projekt GNU har udviklet lærere og professionsforskere. En udvikling som projektet har gjort muligt vil kunne fortsætte også efter GNU er overstået som projekt. Potentialet og viljen er fortsat til stede.

I kortlægningsrapporten (GNU 2012) gav vi på baggrund af det første arbejde en række anbefalinger:

- *Det anbefales at elevgruppen inden for et fag er på samme alder. Både i forhold til det faglige niveau, men også i forhold til elevperspektivet om at være sammen med nogen 'som dem selv'.*

- *Der skal skabes bedre muligheder for at synkrone værktøjer kan være i spil i undervisningsforløbene:*

- *Det er efter vores opfattelse mere i det faglige arbejde end i arbejdet med nye teknologier i skolen at det originale grænseoverskridende potentiale er placeret*

Argumenterne herfor er der redegjort for i kortlægningsrapporten, men anbefalingerne bør også finde vej i det afsluttende skrift for projektet, selvom det kun er som pinde. Der er stadig tale om anbefalinger, som både er specifikke og generelle – dermed har de en overførselsværdi for andre i andre sammenhænge.

Erfaringerne fra projektet som helhed har været at eleverne har været mere fanget ind af og motiveret overfor synkrone undervisningsforløb, hvor de kunne møde 'de andre', men også at teknologierne der har været i spil – særligt Adobe Connect – har været ustabil. Forskerne har undervejs indsamlet meget empiri, som peger i retning af, at det er ganske nødvendigt at lærere i projekter ikke '*stilles platforme og programmer til deres rådighed*': Lærere – og det gælder givetvis også for elever på både mellemtrin og udskolingsniveau – skal have mulighed for at eksperimentere med platforme, som de selv har fuld ret over (det var kun forskerne, der var administratorer i Adobe Connect). Det er ikke muligt for lærere at lave en didaktisk analyse af et digitalt værktøjs potentialer, hvis de ikke selv har fuld råderet, men skal gives det af andre – og i dette tilfælde af forskerne, som skulle oprette, optage osv. Udvikling af undervisning og anderledes læreprocesser og elevmøder understøttet af digitale teknologier vil have de bedste vilkår, hvis lærerne selv har ejerskab af det, de vælger at inddrage i undervisningen.

Hvis de ad gentagne omgange støder på tekniske forhindringer og argumenter for lukkethed, som de ikke oplever er begrundet didaktisk, har denne udvikling trange kår. Derfor må ledelser, det kommunale niveau og andre tilknyttede funktionspersoner arbejde på at lærere kan eksperimentere didaktisk med digitale teknologier. Et niveau, som kunne tjene til inspiration kunne være dette; *Det som lærere (og elever) kan gøre som privatpersoner hjemme, skal de også kunne gøre på skolen!* Opnås dette vil det skabe et godt udgangspunkt for at lærere kan planlægge spændende, grænseoverskridende undervisningsforløb understøttet af digitale teknologier, hvor arbejdet, besværet, skuffelserne og sejrene drejer sig om didaktik og læring og ikke om teknik og adgang.

Om et projekt som GNU kan leve videre efter sin afslutning, summer en norsk lærer op på denne måde: "*... samarbeidet har vært kjempespennende. Vi har jo lært mye av hverandre, hatt mye kontakt, Vi har snakka sammen nesten hver eneste uke ... men det ville vært morsomt å holde kontakten med de og prøvd ut når vi har temaer som er ganske like, men helst ikke på Adobe Connect. Jeg skulle gjerne hatt noe annet.. Da skulle jeg gjerne ha gjort det. Men jeg kunne godt tenkt meg å hatt noe samarbeid med andre klasser fra andre land hvis vi finner et sånn plattform, et sted vi kan jobbe bra sammen, spesielt inn mot det nordiske språket. Og egentlig historie, Det er så mye likt, vi har jo så mye sammen ...*" (Norsk lærer, 2014).

Ressourcer

ATCS 2010. [Assessment and Teaching for 21st Century Skills](#).

Christiansen, R. B. & Gynther, K. 2011. [Barrierer og potentialer for integration af it i fagene i folkeskolen i Slagelse Kommune](#). Det Nationale Center for Læremidler.

GNU-forskergruppen 2012. *Grænseoverskridende Nordisk Undervisning (GNU): Barriere og potentialer for grænseoverskridende nordisk undervisning*. [Kortlægningsrapport](#).

OECD 2011. [21st Century Skills](#).

Pareto, L., Lindhardt, B., Vejbaek, L., Wølner, T. A. & Gynther, K. 2013. *A Model for Instructional Design in Virtual Nordic Classrooms*. In: The Inaugural European Conference on Technology in the Classroom 2013: The Impact of Innovation: Technology and You. In proceedings of The Inaugural European Conference on Technology in the Classroom 2013 (pp. 222-233). Naka Ward, Nagoya, Aichi, Japan: The International Academic Forum

Rasmussen, Jens 2004. *Om at læse læseplaner*. In: Rasmussen, Jens. *Konstruktivistiske bidrag*. Unge Pædagoger.

Staunæs, D. & Bjerg, H. (2013). [Tænketeknologier. Når forandringer består – projekter forgår](#). Skolen i Morgen, No. 8, pp 4-6.

Skriftlige arbejder fra forskergruppen i historie og samfundsfag i relation til GNU-projektet:

Borges, N.E. 2013. *Et nyt tværnationalt historisk produktionssted: Historiebevidsthed udvikles i en synkron online undervisning i de 3 nordiske lande Sverige, Norge og Danmark*. Falihos, nummer 4.

Christiansen, R. B. 2014. *Designing Learning Resources in Synchronous Learning Environments: Some considerations and Examples*. International Association for Research on Textbooks and Educational Media. 12th IARTEM Conference Volume. *In press*

Nortvig, A-M., Christiansen, R. B., Karlsen, A. V., Spante, M. 2014. *Grænser, Barrierer og Broer – Computermedieret kommunikation og kulturmøde i synkrone, online arbejdsfællesskaber*. In: Engebrets, M. (red). *Multikulturalitet og kulturmøter*. *In press*.

Nortvig, A-M., Christiansen R. B. 2013. *Grænseoverskridende nordisk undervisning*. In: Meyer, S. & Ruben, J. & Arnfred, J.H. (red). *Europæiske Scenarier: Skandinaviske Perspektiver*. Alkvantor, s. 48-58.

Spante, M., Karlsen, A.V., Nortvig A-M, Christiansen, R.B. 2013. *Cross-border collaboration in history among Nordic students: a case study about creating innovative ICT-didactic models*. In: proceeding of ECTC 2013, Brighton, July 11 - 14, 2013, 145-157.

Spante, M., Karlsen, A.V., Nortvig A-M, Christiansen, R.B. 2014. *Cross-border collaboration in history among Nordic students: a case study about creating innovative ICT-didactic models*. In: Montesori, B (red). IAFOR Journal of Education, Vol. 2, Issue 2.